

BIBLIOGRAFINIS-INFORMACINIS DARBAS VILNIAUS UNIVERSITETO BIBLIOTEKOJE

A. JURČIUKONIENE

Kaip visos bibliotekos savo istorijos pradžioje, taip ir Vilniaus universiteto biblioteka visų pirma rūpinosi kaupti savo fondus. Todėl, nagrinėjant pirmąjį bibliotekos gyvavimo etapą (iki 1803 m.), apie bibliografinį-informacinį darbą kalbėti netenka. Informacinio darbo pradžia galima laikyti XIX a. pradžią, kai mokslinio darbo pagyvėjimas ir visuomeninio darbo suaktyvėjimas Vilniaus universitete iškėlė visiškai naują, daug platesnių uždavinių ir bibliotekai.

XIX a. pradžioje Vilniaus universiteto biblioteka priklausė prie nedaugelio pažangiųjų šio tipo bibliotekų, kurios aptarnavo knyga ne tik universiteto personalą ir studentus, bet leido jomis naudotis ir pašaliniams skaitytojams, atliko viešosios bibliotekos funkcijas. Jau 1803 m. į Vilniaus universiteto biblioteką atėjęs prof. G. Grodekas padarė ją visiems prieinama. Nemažą darbą atliko Grodekas ir kiti bibliotekos darbuotojai, gerindami skaitytojų aptarnavimą. Daug dėmesio buvo kreipiama į informaciniu atžvilgiu svarbią priemonę — katalogus, kurių sutvarkymu rūpinosi bibliotekos vadovybė.

Katalogavimo darbas buvo pradėtas 1805 metais, sudarant pagalbinį kortelinį katalogą, iš kurio vėliau į specialias įrištas knygas buvo surašomas abėcėlinis katalogas. Šis katalogas išliko bibliotekoje iki šių dienų. Tai keturi foliantai „*Librorum Academiae Caesareae Vilmensis Indices*“ Su šiais katalogais dirbęs darbuotojas padėdavo skaitytojams jais naudotis.

Informacinis darbas nesiribojo katalogais. Bibliotekoje buvo kaupiama bibliografinė ir informacinė medžiaga, nors ji ir nebuvo gausi. J. Levelelis, apibūdindamas bibliotekos fondus, nurodė, kad „bibliografija, išskyrus senovės, yra visiškai skurdi“ Tačiau vėliau ji komplektuojama rūpestingiau. Į biblioteką bibliografinės informacijos dažnai kreipiasi ne tik vietiniai skaitytojai, bet ir kitų miestų mokslo įstaigos, bibliotekos ir atskiri mokslininkai. Antai Karaliaučiaus universiteto profesorius Liudvikas Reza, siųsdamas bibliotekai savo veikalą „Biblijos į lietuvių kalbą vertimo istorija“, prašo G. Grodeką jam pranešti, ar yra bibliotekoje 1582 m. Strijkovskio „Kronika“¹.

To laikotarpio universiteto spauda, kurioje aktyviai dalyvavo ir bibliotekos darbuotojai, domisi bibliografija, spausdina naujai išėjusių knygų

¹ Zr. Vladimirovas L. Vilniaus universiteto biblioteka. V., 1958, p. 36.

sąrašus, stambius bibliografijos darbus ir kt. G. Grodekas pirmasis Vilniaus žurnalistikoje įveda kritinės bibliografijos žarną — recenzijas, kurias spausdina laikraštyje „Gazeta Literacka Wileńska“

Bibliotekos darbuotojas A. Bohatkevičius universiteto studentams skaito bibliografijos kursą, kurio tikslas pakelti studentų bibliografinę kultūrą.

1832 metais uždarius universitetą, bibliotekos fondai buvo išdalyti atskiroms mokslo įstaigoms, nemaža jų dalis išvežta iš Vilniaus.

Dalis knygų, kurios buvo paliktos Medicinos-chirurgijos akademijai ir Dvasinei akademijai, 1842—1844 metais jas likvidavus, taip pat išgabamos. Susidarius tokioms sąlygoms ir bibliotekos gyvenimui apmirus, aišku, apie bet kokią informacinį darbą negalėjo būti ir kalbos. Tokia padėtis truko iki Vilniaus viešosios bibliotekos atidarymo (iš esmės — iki 1856 metų, nors laikinai plačiosioms skaitytojų masėms biblioteka dar ir nebuvo prieinama).

XIX amžiaus aštuntasis-devintasis dešimtmetis bibliotekininkystei vystyti Rusijoje nebuvo palankus. Tuo laiku caro valdžia atkakliai stengėsi likviduoti septintajame dešimtmetyje pasiektus demokratinius laimėjimus kultūros srityje. Reakcija palietė ir bibliotekų darbą bei jų padėtį. „Laisvas skaitymas gali turėti neigiamą įtaką jaunam skaitytojui“² — tokia buvo vyriausybės nuomonė XIX a. pirmojo penkiasdešimtmečio pabaigoje, tokia ji liko ir vėliau.

Nepaisant to, Rusijos mokslinėse bibliotekose buvo tvarkomi ir kataloguojami knygų fondai, dirbamas ir bibliografinis-informacinis darbas.

Kai kuriose bibliotekose nuo XIX a. pirmosios pusės egzistavo jų darbuotojų sudarytos klasifikacijos sistemos, pagal kurias buvo tvarkomi knygų fondai³. Stambesnė iš jų, pavyzdžiui, Peterburgo viešojoje bibliotekoje, jau nuo XIX a. vidurio pradėdama intensyviai padėti skaitytojui pasirinkti knygą ir informuojama apie knygų naujienas. Nuo šeštojo dešimtmečio reguliariai organizuojamos knygų parodos. Septintojo dešimtmečio pradžioje sudaroma informacinė biblioteka, kurioje 1876 m. buvo daugiau kaip 11 500 tomų knygų. Tačiau bibliografinės informacijos skyriaus nei ši, nei kitos bibliotekos nebuvo suorganizavusios ir šio darbo reikiamai neapiformino ir neišvystė, nors Vakarų Europos bibliotekose ši priemonė jau buvo praktikuojama. Antai Hamburgo miesto bibliotekoje nuo 1844 m. išskiriamos patalpos (Conversationszimmer), bibliotekos nuostatuose numatomas laikas, kuriuo vienas bibliotekininkas teikia skaitytojams informaciją. J. Pecholto (J. Petzholdt) 1865 m. išleistame leidinyje „Katekizmus der Bibliothekenlehre“ yra skyrius „Correspondenz“, skirtas informacijoms raštu⁴.

Vilniaus viešoji biblioteka, po ilgos pertraukos buvusių bibliotekos darbuotojų (A. Jocherio) ir kitų to laiko šviesuolių pastangomis iš naujo

² Абрамов К. И. и Васильченко В. Е. История библиотечного дела в СССР до 1917 г. М., 1959, с. 66.

³ Zr. ten pat, p. 90.

⁴ Zr. IV Zjazd bibliotekarzy Polskich w Warszawie. Cz. I. Warszawa, 1936, s. 63.

suorganizuota ir 1867 m. atidaryta skaitytojams, savo informaciniu darbu negalėjo prilygti šioms bibliotekoms, tačiau jis čia irgi buvo dirbamas.

1872 metais liaudies švietimo ministro buvo patvirtintos Vilniaus viešosios bibliotekos ir muziejaus skaitytojų ir lankytojų taisyklės, kuriose mi imas ir informacinis darbas. Šių taisyklių § 11 sakoma: „Skaitytojas, kuris nežino autoriaus pavardės, taip pat kuris panorėtų sužinoti, kas bibliotekoje yra rūpimu klausimu, apie tai gali sužinoti bibliotekos kataloguose, padedant būdinčiam darbuotojui“⁵.

Taigi bibliografinės informacijos darbas buvo pavestas būdinčiam bibliotekininkui. Bet kiek jis turėjo galimybės šį įpareigojimą vykdyti, suprasime, susipažinę su tuo pačiu laiku ir to paties ministro patvirtinta „Vilniaus viešosios bibliotekos būdinčio darbuotojo instrukcija“ Pagal šią instrukciją būdintis turėjo prižiūrėti tvarką skaitykloje, priimti ir atiduoti saugyklai pareikalautas knygas, aptarnauti skaitytojus skaitykloje, tvarkyti ir sekti gaunamą periodiką, vedžioti ekskursijas po biblioteką, tvarkyti skaitytojų knygų ir periodikos apskaitą; sekti, kad skaitytojai laikytųsi visų jiems nustatytų vidaus tvarkos taisyklių ir t. t. Taigi, turint daugelį kitų darbų, vargu ar liko laiko informaciniam darbui. Tiesa, šioje instrukcijoje buvo pabrėžiamas katalogų vaidmuo informaciniame darbe, ir tinkamu jų sutvarkymu vadovybė rūpinosi nuo pat pirmųjų bibliotekos gyvavimo metų.

Bibliotekos tvarkomi korteliniai katalogai (abėcėlinis ir dalykinis) formuodavo skaitytojus apie fonduose esančias knygas. Nuo 1879 metų pradėta leisti atskirais leidiniais spausdintą knygų formos sisteminį katalogą, pavadintą „Систематический каталог русского отделения Виленской публичной библиотеки“ Iš viso jų buvo išspausdinta du pagrindiniai ir penki papildomi tomai, į kuriuos įtraukta 30 600 knygų.

Sie spausdinti katalogai buvo labai patogūs naudotis skaitytojams pačioje bibliotekoje ir už jos ribų. Skaitytojas galėjo juos paimti, nuodugniai susipažinti su jais ir iš jų pasirinkti reikalingą literatūrą vienu ar kitu klausimu⁶. Bibliotekos fondų turinys buvo skelbtas ir eilėje kitų leidinių⁷.

⁵ Отчет Виленской публичной библиотеки и музея за 1902 год. Вильна, 1903. Приложения, с. 37.

⁶ Tokio tipo — spausdintų — katalogų sudarymas, bent atskiroms fondų dalims, jei nėra galimybės visam fondui, rekomenduojamas bibliotekoms ir dabar, turint kortelinių katalogų sistemą, žinoma, jų nepakeičiant, bet vienus kitais papildant (Zr. К л е н о в А. В. Библиотечная техника. М., 1955, с. 70).

⁷ Гильтебрандт П. А. Рукописное отделение Виленской публичной библиотеки. . . Вып. 1. Церковно-славянския рукописи. Русские пергаменты. Вильна, 1871, 230 с.

Добрянский Ф. Описание рукописей Виленской публичной библиотеки, церковно-славянских и русских. Вильна, 1882, LV, 533 с.

Описание рукописнаго отделения Виленской публичной библиотеки. Вып. 1—5. Вильна, 1895—1906.

Миловидов А. И. Описание славяно-русских старопечатных книг Виленской публичной библиотеки. (1491—1800). Вильна, 1908, 160 с.

Каталог дублетов Виленской публичной библиотеки. Вып. 1—3. Вильна, 1880—1883.

Каталог дублетов русского отделения Виленской публичной библиотеки. Вильна, 1902, 2, 152 с.

Minėtais katalogais bibliotekos skaitytojai dažnai naudojami ir šiuo metu. Tuo būdu savo reikšmės jie neprarado nė iki mūsų dienų.

Informacinio darbo apskaitos niekas nevedė. Tiesa, A. Milovidovas rašė, kad bibliotekos komisijos nariai buvo mokslinių darbų vadovai, ir jie nurodydavo tyrinėjamos srities bibliografiją; jis pažymi, kad buvo duodama nemažai informacijų skaitytojams, dirbantiems savarankiškai⁸. Tačiau apie šias pareigas Laikinosios komisijos nuostatuose (jie patvirtinti 1876 m.) visai nekalbama⁹, ir minėti darbai priklausė nuo pačių komisijos narių geros valios ir noro. Į Vilniaus viešąją biblioteką kreipėsi bibliografinių informacijų istorikai, archeologai, kalbininkai, literatūros žinovai, etnografai, gamtininkai¹⁰.

Nėra jokių žinių, kiek būta bibliografinių ir informacinių knygų, atidarrant biblioteką. 1877 m. pagal Peterburgo viešosios bibliotekos darbuotojo V. Sobolščikovo patarimą suklasifikuotame knygų fonde iš bendro 257 437 tomų knygų skaičiaus buvo 500 bibliografinių leidinių. 1903 m. jau buvo 768 bibliografiniai ir 1843 informacinės literatūros leidiniai, kurie nei anksčiau, nei šiuo laiku iš bendrųjų fondų neišskiriami. Šių knygų skaitomumo apskaita irgi nevedama.

1919 m. Tarybų valdžia atkūrė universitetą. Tačiau ponų Lenkijai užėmus Vilnių, buvo sunaikinti revoliuciniai darbo žmonių iškovojimai, ir universiteto biblioteka negalėjo išvystyti priešakinių darbo metodų.

Pirmųjų duomenų apie bibliografinių ir informacinių šaltinių naudojimą bibliotekoje randame 1920 m. ataskaitose, tačiau šie skaičiai buvo nepaprastai maži. Visa bibliografinė-informacinė literatūra buvo bendrajame skyriuje drauge su kita bendro pobūdžio literatūra. Tais metais jos išduota skaityti 10 egzempliorių. Labai nežymiai jos paklausa didėjo ir sekančiais metais, antai 1920—1922 — 144 egzemplioriai, 1922—1923 — 434 egzemplioriai ir t. t. Šia medžiaga buvo aptarnaujama skaityklose — profesorių, o vėliau — profesorių ir periodikos. Į periodikos skaityklą buvo gaunama ir bibliografinė periodika.

1924 m. vadovaujant direktoriui S. Rygieliui, pradėtas organizuoti bibliografijos skyrius. Iš bendro fondo išskirta 351 bibliografinė ir informacinė knyga. Tačiau šis skyrius dar neveikė savarankiškai: bibliotekėlė buvo vadinama knygų tvarkymo skyriaus parankine biblioteka, ją tvarkęs darbuotojas įėjo į knygų tvarkymo skyriaus etatų sudėtį ir dirbo jų darbą. Prie informacinio darbo galima būtų priskirti nuo 1925 m. kataloguose duodamas informacijas, tačiau ten budėdavo ne bibliografijos, bet knygų tvarkymo skyriaus darbuotojas. Sekančiais, 1926 m., bibliografijos skyriui buvo išskirtos patalpos, skaitytojams stalas, ir, atrodo, skyrius turėjo pradėti dirbti reguliariai. Tačiau ir toliau to skyriaus darbuotojas, be savo bibliotekos tvarkymo, dirbo ne bibliografinį, bet kataloguotojo darbą kny-

⁸ Зг. Миловидов А. И. Из истории Виленской публичной библиотеки. Вильна, 1911, с. 47.

⁹ Зг. Отчет Виленской публичной библиотеки и музея за 1902 г. Вильна, 1903. Приложения, с. 25.

¹⁰ Зг. Владимиrowas L. Vilniaus universiteto biblioteka, p. 55.

gų tvarkymo skyriuje. 1930—1935 m. bibliotekai vadovaujant direktoriui A. Lysakovskiui, bibliografijos skyrius iš knygų tvarkymo skyriaus sudėties buvo pervestas skaityklų skyriaus ži. ion. Nuo 1930 m. bibliografinės informacijos darbas lyg ir išsijudino iš sustingimo taško: buvo įvestas 4 val. budėjimas kataloguose, kasmet buvo skaitoma po porą paskaitų, supažindinant skaitytojus su biblioteka ir jos katalogais.

1934 m. pradėtos organizuoti knygų naujienų parodos, kurios buvo keičiamos kas 10 dienų. Tai irgi buvo informacija apie naujai gautas knygas. 1935 m. sausio 24 d. bibliografijos skyrius atidaromas skaitytojams. Tai buvo pirma tokio tipo įstaiga Lenkijos universitetų bibliotekose¹¹, kas rodo, kad ir sunkiais ponų Lenkijos valdymo laikais Vilniaus universiteto biblioteka nepraranda pirmaujančio vaidmens bibliografijos srityje. Bibliografijos skyriaus uždavinys buvo teikti mokslo darbuotojams bibliografinę informaciją iš juos dominančios srities, taip pat per tarpbibliotekinį abonementą tarpininkauti, gaunant iš bibliotekų ir archyvų knygas ir rankraščius, reikalingus mokslo darbams. Bibliografijos skyrius nekėlė sau uždavinio propaguoti studentams knygas ir teikti bibliografines žinias, be ko negalima įsivaizduoti dabartinio aukštosios mokyklos bibliotekos bibliografijos skyriaus darbo.

Zodinių informacijų apskaita nebuvo vedama. Po 1935 metų pagal pavienių skaitytojų pageidavimus buvo pradėta sudarinėti bibliografiniai sąrašai, bet jų buvo nedaug, be to, dauguma sudaryti tik pagal dalykinio katalogo medžiagą.

Bibliografijos skyriuje visą laiką dirbo po vieną darbuotoją. Nors jie daugiausia buvo kvalifikuoti, bet dažnai keitėsi, ir tai negalėjo teigiamai veikti skyriaus darbą. Kartais šis skyrius pavedamas samdomam pagal sutartį darbuotojui arba kito skyriaus vedėjui. Esant tokiai padėčiai, bibliografijos skyriaus darbuotojai neužėmė žymesnės vietos bibliotekos istorijoje. Periodinėje spaudoje iš jų daugiau bendradarbiauja tik W. Eydrigievičuvna ir S. Arsenjevas. Visus bibliotekinius ir bibliografinius šios bibliotekos leidinius paruošė kitų skyrių darbuotojai. Kai kurie iš jų yra parašę rimtų veikalų (S. Lisovskis, M. Ambros, M. Brenšteinas, H. Hleb-Kušanska ir kt.). Kitų skyrių darbuotojai leido ir grynai bibliografinius naujai gautų knygų sąrašus, kurie pradėjo eiti 1924—1925 mokslo metais. Jie buvo leidžiami po 3 per metus: vienas bendras visų mokslų, kituose dviejuose ta pati medžiaga paskirstoma į serijas (I — medicinos ir veterinarijos, II — matematikos ir gamtos mokslų).

Biuletėnis leidžiamas direkcijos pavedimu, jį redaguoja įvairūs darbuotojai, bet retai kada bibliografijos skyriaus darbuotojai. Biuletėnio tikslas — populiarinti lenkų literatūrą. S. Rygielis pirmojo numerio įžanginiame žodyje sako: „Rusų skyriaus katalogo tikslas buvo, žinoma, iškelti ir populiarinti rusų fondą. Laikai keičiasi. Pasikeitė ir mūsų bibliotekos pobūdis. Mūsų sąrašas taip pat turi tarnauti kitam tikslui“¹². Į biu-

¹¹ Žr. Bibliotekarz, 1936—1937, Nr. 1, s. 15—16.

¹² Rygiel S. Spis ksiązek i czasopisow nabytych w i półroczu r. 1924/25 (B. v. ir l.).— [žanginis straipsnis.

letenį buvo įtraukiamos knygos ir periodiniai bei tęstiniai leidiniai. Knygų apraše nurodoma autorius, pavadinimas, leidinio vieta ir leidinio metai; pradžioje buvo nurodoma knygos šifras ir iš kur ji įsigyta, vėliau tik šifras. Grožinė literatūra, vidurinių mokyklų vadovėliai, populiarios knygos jaunimui, statutai ir kt. į biuletenius visai nebuvo įtraukiami.

Vietoje 10 metų ėjusių metinių, rotatorium spausdintų sąrašų (išėjo 28 numeriai), 1935 m. pradėjo eiti tipografinių būdu spausdinamas biuletenis (1936 m. vėl spausdinamas rotatorium), „Biuletyn Biblioteki uniwersyteckiej w Wilnie“, kuris registruodavo tik svarbesnius leidinius, išsamiau — užsieninius ir visus profesorių bei pagalbinių personalo leidinius. Lenkiški leidiniai biuletenyje beveik nebuvo registruojami dėl to, kad registracinės bibliografijos leidinio „Urzendowy wykaz druków“ viename egzemplioriuje buvo pažymimos bibliotekoje esamos knygos, ir jis laikomas katalogų kambaryje. Biuletinio periodiškumas nevienodas, jis išeina kas 2—3 savaites. Per metus išeidavo 18—25 numeriai. Apimtis — 4 puslapiai.

1940 metų įvykiai buvo perversmas ir bibliotekos istorijoje. Aišku, per vienerius tarybinio gyvenimo metus nespėta iš esmės pakeisti visų bibliotekos darbo formų, bet gera pradžia buvo padaryta. Tarybinės bibliotekininkestės pagrindais pradėta tvarkyti katalogai, per trumpą laiką paruošta keletas parodų (spaudos atsiradimo 500-osioms metinėms, A. Mickevičiaus 85-osioms mirties metinėms ir kt.). Tai buvo ir anksčiau Vilniaus universiteto bibliotekoje praktikuota, tačiau visiškai nežinoma buržuazinėje Lietuvoje darbo su skaitytojais forma.

Tuo metu į bibliografijos skyrių atėjo dirbti žinomas bibliografas I. Kisinai, kurio kvalifikuotos konsultacijos pritraukdavo nemažai skaitytojų.

Fašistinės Vokietijos užpuolimas nutraukė Tarybų Lietuvos liaudies kūrybinį darbą. Hitlerinės Vokietijos okupacijos metai — vienas iš sunkiausių laikotarpių ir Vilniaus universiteto bibliotekai. Bibliotekos veikla buvo stabdoma visuose jos darbo baruose. Bibliografinės informacijos darbą okupantai stengėsi panaudoti savo tikslais: okupuotam kraštui valdyti ir gamtos turtams išnaudoti.

1944 metais liepos 13 d. Tarybinei armijai išvadavus Vilnių, naujas gyvenimas prasidėjo ir universiteto bibliotekoje.

1945 m. birželio 27 d. buvo patvirtinti tipiniai aukštųjų mokyklų bibliotekų nuostatai, kuriuose bibliotekos įpareigotos vykdyti bibliografinį-informacinį darbą, plačiai panaudoti centrinių, specialiųjų ir kitų stambiųjų bibliotekų bibliografinius leidinius, organizuoti knygų parodas, literatūrinius vakarus, skaitytojų konferencijas, supažindinti skaitytojus su bibliotekinių-bibliografinių žinių pagrindais (su katalogų sudarymo principais, bibliografinėmis rodyklėmis, propaguoti geriausius darbo su knyga metodus), ekskursijų metu supažindinti skaitytojus su biblioteka¹³. Tačiau iki

¹³ Зг. Типовые положения о библиотеке высшего учебного заведения. — Высшая школа. М., 1957, с. 190.

1948 m. bibliografinis darbas, varžomas senos bibliotekos struktūros skaitytojų aptarnavimo atsilikusių būdų ir formų, negalėjo būti reikiamai išvystytas.

1948 m. visos bibliotekos, o tuo pačiu ir bibliografijos skyriaus, darbas buvo iš pagrindų pagerintas. Skyrius gavo dar 2 etatinius darbuotojus, o nuo 1957 m., bibliotekai perėjus į titulinį bibliotekų skaičių, jame dirbo 5 etatiniai darbuotojai. Tai buvo darbuotojai su aukštuoju mokslu ir dideliu praktiniu stažu. Nors visi bibliografai turi humanitarinį išsilavinimą, bet, dirbdami su tam tikro profilio literatūra, specializuojasi atskirose mokslo šakose.

Bibliografijos skyrius papildytas informaciniais ir bibliografiniais leidiniais, kurių dalis buvo išsklaidyta bendruose fonduose. Šiuo metu skyriaus pagalbiniam fonde yra daugiau kaip 20 000 tomų informacinės ir bibliografinės literatūros.

Pagrindinis šaltinis, į kurį bibliografai ir skaitytojai kreipiasi, norėdami gauti atsakymą į daugelį klausimų, yra marksizmo-leninizmo klasikų veikalai, įstatymų rinkiniai, dokumentinė medžiaga. Skyriuje yra K. Markso ir F. Engelso „Raštų“ 1-asis ir 2-asis leidimas, V. I. Lenino „Raštų“ rusų kalba 3-asis ir 4-asis leidimas. Dėl vietos stokos teminiai rinkiniai nekomplektuojami, o prireikus pasinaudojama skaityklos pagalbiniam fonde esančiais rinkiniais.

Pagalbinio fondo apimtį išplečia literatūra knygotyros ir bibliotekininkystės klausimais, komplektuojama nuo pat bibliografinio skyriaus įsteigimo ir sudaranti gana vertingą rinkinį. Bibliografijos skyrius yra ir šios literatūros skaitykla, ja ypač naudojasi bibliotekininkystės katedros studentai. Tačiau ši literatūra nebūdinga bibliografijos skyriui. Reikia manyti, kad, sustiprėjus metodiniam sektoriui, ši literatūra bus perkelta į jį.

Ypatingas dėmesys kreipiamas į kaupimą įvairių bibliografinių rodyklių marksizmo-leninizmo klasikų veikalams, kaip Б. С. Шнейерсон, «Опыт библиографии произведений Маркса и Энгельса в русских переводах» (М., 1924), to paties autoriaus «Библиографический указатель к собранию сочинений Ленина» (М.—Л., 1926), naujoji chronologinė V. Lenino darbų rodyklė, 2—3-ojo ir 4-ojo leidimų informaciniai tomai ir kt.

Vykdam įvairius bibliografinius darbus, didelės reikšmės turi rusiškųjų metraščių ir Visasąjunginių knygų rūmų metraščių („Книжная летопись“ nuo 1907 m., „Летопись журнальных статей“ nuo 1928 m. ir „Летопись газетных статей“ nuo 1941 m. ir kt.) turimi komplektai ir jų pagalbinės rodyklės, visa lietuviškoji tarybinė ir ikitarybinė registracinė bibliografija, taip pat turtingas kitų tautų registracinės bibliografijos ir didžiųjų bibliotekų katalogų rinkinys („Deutsche Bücherverzeichnis“, „Catalogue général de la Bibliothèque nationale“, „International index to periodicals“ ir kt.).

Skaitytojus dažnai domina pasirinktos temos istorija, ir dėl to bibliografams dažnai tenka kreiptis į anksčiau sudarytąsias bendrąsias ir spe-

cialiąsias bibliografines rodykles, ypatingai lietuviškąsias arba turinčias daugiau medžiagos apie Lietuvą. Dažnai skaitytojai naudojami I. Kisino „Sisteminiu lietuviškųjų knygų katalogu“, S. Baltramaičio rinkiniu «Сборник библиографических материалов для географии, истории, истории права, статистики и этнографии Литвы, L. Finkelio veikalų „Bibliografia historyi Polskiej“ ir kt.

Parankinė informacinė priemonė yra „Didžioji tarybinė enciklopedija“ (1-asis ir 2-asis leidimai), „Lietuviškoji enciklopedija“, ir kitos tėvyninės bei užsienio enciklopedijos.

Bibliografijos skyriaus darbe daug padeda centrinių bibliotekų bibliografinės rodyklės (Valstyb. V. I. Lenino v. bibliotekos, Valstyb. viešosios M. E. Saltykovo-Sčedrino v. bibliotekos, taip pat Visasąjunginės užsienio literatūros bibliotekos, kuri sistemingai leidžia užsienio šalių klasikų ir dabartinių rašytojų bibliografines rodykles).

Visos naujai gautos rodyklės ir informaciniai leidiniai eksponuojami kas 10 dienų atnaujinamoje bibliografinių naujienų parodoje, o tik paskui šie leidiniai dedami į lentynas.

Specialaus bibliotekininko, tvarkančio pagalbinį fondą, nėra. Informacinė literatūra ir rodyklės padalytos tarp bibliografų pagal savo tematiką, ir kiekvienas bibliografas tvarko savo skyrių. Knygos išdėstytos tokia tvarka, kuri padeda greičiausiai jas surasti. Antai personalinės bibliografijos apie atskirus rašytojus ir mokslininkus sudėtos pagal bibliografuojamų asmenų abėcėlę, visai neatsižvelgiant į jų sudarytojus. Žodynai, universalios tematikos informaciniai leidiniai turi savo vietą atskirai. Skaitytojai dažnai patys savarankiškai naudojami enciklopedijomis, žodynais, metraščiais ir kitais leidiniais ir neretai patys atsako į nesudėtingus užklausimus.

Pagalbinis fondas turi ikitarybinės literatūros abėcėlinį-dalykinį (kryžminį) katalogą, tarybinį-abėcėlinį katalogą ir sisteminę kartoteką.

Bibliografinė informacinė literatūra kaupiama ne tik bibliografijos skyriuje, nors bibliografijos skyrius ir yra šios literatūros pagrindinė bazė. Pagrindiniai informaciniai ir bibliografiniai leidiniai komplektuojami mokslo personalo skaitykloje ir bendrojoje skaitykloje bei fakultetų bibliotekose pagal jų profilį.

Turtingas pagalbinis fondas yra pagrindinis šaltinis, teikiant skaitytojams bibliografinę informaciją. Jį plačiai panaudoja ir patys skaitytojai: skaitytojams vis daugiau išduodama informacinės literatūros. Antai 1953 metais tik bibliografijos skyriuje buvo išduota 14 tūkstančių egzempliorių įvairios informacinės ir bibliografinės literatūros, o 1960 m. jos išduota daugiau kaip 20 tūkstančių.

Geram skaitytojų aptarnavimui reikalingas ir kitas gerai sutvarkytas informacinis-bibliografinis aparatas. Į šio aparato sudėtį, be jau minėto pagalbinio fondo, įeina bibliotekos katalogai, žurnalų ir laikraščių straipsnių, recenzijų, personalijų, kraštotyrinės medžiagos ir kitos kartotekos.

Katalogai, ypatingai stambiose bibliotekose, yra nepakeičiama informacijos priemonė. Gaila, kad dėl universiteto bibliotekos išdėstymo bibliogra-

fijos skyrius yra ne greta katalogų kambario, ir tuo pačiu negalima skaitytojui suteikti pilną informaciją iš karto, nesiuntinėjant jo iš vieno aukšto į kitą.

1948 m. pradėta tvarkyti generalinė žurnalų ir laikraščių straipsnių kartoteka. Nuo 1950 metų pagrindinis jos papildymo šaltinis — Visasąjunginių knygų rūmų siunčiamos žurnalų ir laikraščių straipsnių kortelės. Jos tvarkomos pagal Visasąjunginių knygų rūmų schemą, medžiagą detalizuojant ir išdėstant informacijai patogesniu būdu. Kartotekos skyrių pabaigoje nurodoma grožinė literatūra tuo klausimu. Prie šios kartotekos sudaryta abėcėlinė-dalykinė rodyklė, apimanti daugiau kaip 1000 skyrių pavadinimų.

Bibliografijos skyrius sudarinėja ir kitas kartotekas, kurios panaudojamos bibliografinėi informacijai teikti. Panašiai kaip generalinė kartoteka, sudaryta rusų kalba, tvarkoma ir lietuvių periodikos svarbiausių straipsnių kartoteka. Kadangi Lietuvos TSR Knygų rūmai analizinių spausdinių kortelių anksčiau neleido, o dabar leidžia, aprašinėdami tik žurnalus, tai kartoteka tvarkoma daugiausia pačių bibliografų jėgomis. Jos apimtis — apie 20 000 kortelių.

Svarbiausieji šios kartotekos skyriai — „Lietuvos TSR istorija“ ir „Lietuvių literatūra“ Jie gana smulkiai detalizuoti; literatūros mokslų skyriuje yra platus personalijų skyrius (apie 7000 pavadinimų), kuriame kortelės išdėstytos rašytojų abėcėlės seka ir atspindi kritinę literatūrą apie juos. Šiam skyriui aprašomi straipsniai ir iš rinkinių, tęstinių leidinių, laikraščių, taip pat rašytojų veikalų įžanginiai ir baigiamieji žodžiai. Pačių rašytojų grožiniai veikalai į šią kartoteką neįtraukiami.

Skyrius sudarinėja taip pat ir personalijų kartoteką, kuri turi apie 30 000 kortelių (ji tvarkoma abėcėline pavardžių seka), recenzijų kartoteką — apie 20 000, iliustracinės medžiagos, pavadinimų kartotekas, išpildytų užklausimų archyvą ir t. t.

Bibliografams tenka dirbti su plačiu literatūros ratu ir tvarkyti eilės disciplinų kartotekas. Vienas bibliografas dirba su fizikos-matematikos, chemijos, technikos, pramonės ir žemės ūkio literatūra, kitas su visuomenine-politine, biologijos ir medicinos literatūra, trečias — geografijos, geologijos ir pedagogikos, ketvirtas — literatūros mokslo, kalbotyros, spaudos ir bibliotekininkystės, penktas — su istorijos literatūra.

Skaitytojams bibliografinė informacija teikiama bibliografijos skyriuje, kuriame kasdien apsilanko 20—40 žmonių, iš kurių 8—12 su teminiais, kartais gana sudėtingais, užklausimais.

Vykdydami skaitytojų užklausimus, bibliografai juos registruoja užklausimų registracijos knygoje, kur užrašoma skaitytojų pavardė ir vardas, mokslo laipsnis, užklausimo tema, tikslas, data, bibliografiniai šaltiniai; užklausimą davęs skaitytojas ir į užklausimą atsakęs bibliografas pasirašo. Registracija įgalina vesti apsilankymų statistiką, analizuoti užklausimų pobūdį, sekti, kaip atsakoma į užklausimus. Si medžiaga panaudojama, plečiant didesnę paklausą turinčių kartotekų skyrius, pasirenkant pagalbiniam fondui aktualesnę literatūrą, sudarant metines ataskaitas ir kt. atvejais.

Didžiąją dalį informacijų (95 proc.) bibliografas suteikia čia pat, esant skaitytojui, naudodamasis informaciniu aparatu. Jeigu pagal turimus šaltinius atsakyti į užklausimą negalima, skaitytojas palieka jį, o bibliografas atsako į jį po vienos arba dviejų dienų. Paprastai tai būna sudėtingi užklausimai, į kuriuos atsako bibliografas, dirbęs su atitinkama literatūra. Bibliografijos skyriaus darbuotojai, atsakydami į žodinius užklausimus, naudojami tik bibliografinėmis rodyklėmis ir informaciniais leidiniais, skyriaus pagalbinėmis kartotekomis ir atsakytų užklausimų archyvu. Sisteminiame ir abėcėliniame kataloguose budi juos tvarką darbuotojai; jie atsako į skaitytojų užklausimus, susijusius su katalogais. Šie užklausimai bibliotekoje neregistruojami. Ir tik atsakant į sudėtingesnius užklausimus arba užklausimus raštu, bibliografai naudojami visu informaciniu aparatu, tame tarpe ir katalogais.

Bibliografinių informacijų tematiką apsprendžia skaitytojų užklausimai. Universiteto bibliotekoje vyrauja užklausimai visuomeniniais-politiniais, literatūriniais, istoriniais klausimais, o visų mažiausia — fizikos-matematikos, chemijos, medicinos ir kt. klausimais.

Kadangi atėjusį informacijos skaitytoją pirmiausia domina vietinė medžiaga, tai dauguma užklausimų pilnutinai arba iš dalies yra kraštotyrimo pobūdžio.

Anksčiau raštu teikiamos informacijos sudarė gana didelį lyginamąjį svorį tarp atsakymų į užklausimus, bet palaipsniui, gerėjant pagalbiniam aparatui, jų mažėjo ir dabar pasitaiko labai nedaug. Jei 1949 m. informacijos raštu sudarydavo 70 proc. visų atsakymų į užklausimus, tai dabar jos sudaro tik 2 proc. Tačiau turiniu jos gilesnės ir sudėtingesnės. Kaip pavyzdį galima paminėti keletą tokių informacijų raštu: „Vilniaus Valstybinio V. Kapsuko v. universiteto studentų gyvenimas“ (1500 pavadinimų), suteikta Baltarusijos TSR Aukštojo, specialiojo vidurinio ir profesinio lavinimo ministerijos Moksliniam-metodiniam kabinetui, „Vilniaus architektūros paminklai“ (310 pavadinimų), suteikta TSRS Meno akademijos Mokslinės bibliotekos direktoriui, „Lietuvos architektūros istorija“ (430 pavadinimų), suteikta Kauno Architektūros institutui, „Lenkų XIX amžiaus mokslininkai ir medikai“ (830 pavadinimų), suteikta medicinos mokslų kandidatui J. Rafes (Dnepropetrovskas), „Literatūra apie Einšteino gyvenimą ir kūrybą“ (393 pavadinimai), suteikta Vilniaus universiteto dėstytojui fizikos-matematikos mokslų kandidatui B. Voronkovui ir kt.

Vienas iš pagrindinių universiteto bibliotekos uždavinių bibliografijos srityje yra rinkti medžiagą visais Vilniaus universiteto istorijos ir dabartinio gyvenimo klausimais.

Bibliografija apie Vilniaus universitetą atspindi dalį medžiagos ir Lietuvos kultūros bei mokslo istorijos klausimais, nes dauguma Lietuvos kultūros ar mokslo darbuotojų vienokiu ar kitokiu būdu buvo susieti su Vilniaus universitetu. Ta medžiaga įdomi kiekvienam Lietuvos TSR kultūros, mokslo, švietimo istorikui. Tuo laiku dirbę Vilniaus universiteto Mokslinės bibliotekos bibliografai medžiagą apie Vilniaus universitetą buvo pradėję rinkti dar

ponų Lenkijos okupacijos laikotarpiu¹⁴. Didysis Tėvynės karas šį darbą su-trukdė. Tarybinės valdžios atkūrimas sudarė galimybes ne tik jį atnaujinti, bet ir įliejo į jį naują, tarybinį turinį.

Siuo metu bibliografijos skyrius bibliografinę medžiagą apie Vilniaus Valstyb. V. Kapsuko v. universitetą renka trimis kryptimis:

1. Tai yra medžiaga apie Vilniaus universiteto istoriją ir dabartinį jo mokymo, mokslinį ir visuomeninį darbą.

2. Universiteto darbuotojų personalijos.

3. Universiteto leidinių bibliografija.

Svarbiausia iš minėtų bibliografinio darbo sričių yra sisteminės kartote-kos apie Vilniaus Valstyb. V. Kapsuko v. universitetą sudarymas. Kartote-ka apima daugiausia 1940—1960 metų medžiagą, atspindinčią visapusišką universiteto veiklą 390 metų laikotarpyje.

Kartotekos pradžioje aprašyti partiniai dokumentai ir vyriausybės nuta-rimai, liečią universitetą, jo mokymo ir auklėjimo procesą, mokslinio ir vi-suomeninio darbo sritis. Čia įtraukti ir įsakai apie mokslinių laipsnių su-teikimą universiteto darbuotojams, įsakai apie apdovanojimus garbės raš-tais ir t. t.

Toliau eina bendro pobūdžio medžiaga apie universitetą, liečianti įvairius jo istorijos laikotarpius.

Visa kita medžiaga suskirstyta į du pagrindinius skyrius: „Vilniaus uni-versitetas iktarybiniu laikotarpiu“ (iki 1940 m.) ir „Vilniaus universitetas tarybiniu laikotarpiu“ (1940—1960).

Pirmojo skyriaus struktūros pagrindu paimta universiteto istorijos perio-dizacija, naudojama leidinyje „Vilniaus universitetas“ (V., 1956) ir kituose jį liečiančiuose veikaluose. Be to, iškeltos temos, turinčios svarbią visuome-ninę reikšmę: „Filomatai ir filaretai Vilniaus universitete“, „Vilniaus uni-versiteto reikšmė Vilniaus spaudos raidai“, „Vilniaus universitetas 1931 me-tų sukilime“ ir kt.

Antrojo laikotarpio medžiaga suskirstyta į keletą pagrindinių skyrių:

1. Mokymo ir auklėjimo darbas universitete (paskaitų lygis, mokymo proceso organizavimas, mokymo planai, programos, egzaminai ir t. t.).

2. Mokslinis universiteto gyvenimas; mokslinio tyrimo darbas universi-tete (mokslinės konferencijos, disertacijų gynimas, dalyvavimas pasitari-muose, kitų įstaigų mokslinėse konferencijose, darbuotojų mokslinių darbų recenzijos ir t. t.).

3. Vietinės visuomeninės organizacijos; visuomeninis-politinis universite-to gyvenimas (partinė organizacija, komjaunimo organizacija, profesinės sąjungos organizacija, kova už taiką, universiteto darbuotojų dalyvavimas rinkimuose, vietiniuose valdžios organuose, jubiliejai, metinės, iškilmingi susirinkimai).

¹⁴ Zr. Ambros M. *Bibliografja uniwersytetu Wileńskiego za r. 1929. Wilno, 1930, 18 s.*; to paties autoriaus — *Bibliografja uniwersytetu Wileńskiego za l. 1930—1932. Wilno, 1934, 51 s.*; *Bibliografja uniwersytetu Wileńskiego za l. 1933—1935. Wilno, 1936, 63 s.*; *Bibliografja uniwersytetu Wileńskiego za l. 1936—1938. Wilno, 1939, 61 s.*

4. Kultūrinis universiteto gyvenimas; meno saviveikla (universiteto ryšiai su rašytojais, teatrais, mokslinėmis, mokymo ir kitomis šalies įstaigomis, ekskursijos, fizinė kultūra ir sportas).

5. Buitinis universiteto gyvenimas.

6. Universiteto vietinė spauda (knygos ir periodinė spauda).

Kur įmanoma, skyrių viduje medžiaga išdėstyta fakultetais arba dar smulkesniais teminiais skyriais. Kadangi kiekviena iš šių temų neatskiriama susijusi su studentų gyvenimu, tad atskirai studentų gyvenimas neišskirtas, o tik beveik kiekvienoje temoje pateikiami jiems skirti poskyriai.

Skyrių viduje medžiaga išdėstyta pagal metus, kas padeda sekti universiteto veiklos eigą bei jos atgarsius spaudoje.

Labai giminga bendrajai medžiagai apie Vilniaus universitetą kartotekai yra „Personalijų“ medžiaga, kurią sudaro 2 dalys:

1. Literatūra apie Vilniaus universiteto darbuotojus, kurioje atspindi medžiaga nuo 1940 metų.

2. Universiteto darbuotojų spausdintų darbų kartoteka, kurioje surinkta medžiaga nuo 1950 metų (apie 7000 pavadinimų).

Abiejose dalyse medžiaga išdėstyta profesorių ir dėstytojų pavardžių abėcėline seka, vienos pavardės ribose — pagal metus, metų ribose — pagal straipsnių pavadinimų abėcėlę.

Kartotekose surinkta medžiaga pradėta skelbti spaudoje. Antai „Vilniaus Valstybinio V. Kapsuko v. universiteto Mokslinės bibliotekos metraščio“ II tome spausdinama bibliografija „Vilniaus Valstybinis V. Kapsuko v. universitetas 1958—1959 m. spaudoje“. Išleista „Vilniaus Valstybinio V. Kapsuko v. universiteto dėstytojų knygų ir straipsnių bibliografija. 1954—1956“ (V., 1958). Tokio pobūdžio bibliografija numatoma skelbti reguliariai.

Bibliotekos bibliografijos darbas glaudžiai siejamas su universiteto mokymo-auklėjimo bei moksliniu darbu. Tai rodo ir bibliografijos pagrindų dėstymas visų fakultetų pirmųjų ir trečiųjų kursų studentams. Šio kurso metu studentai ne tik susipažįsta su biblioteka, įgauna jiems reikalingų įgūdžių darbui su knyga, bibliografiniais ir informaciniais leidiniais, bet ir sužino, kaip jiems savarankiškai pasirinkti medžiagos savo kursiniams, seminariniams darbams, kaip sekti naujai išeinančią savo specialybės literatūrą.

Bibliografijos skyriuje gaunami užklausimai daugiausia skirti kursiniams, seminariniams ir diplominiams darbams (64 proc.), taip pat moksliniams darbams. Su universiteto veikla nesurišta tik 25 proc. užklausimų.

Universiteto mokslo darbuotojai dalyvauja bibliografijos skyriaus darbuose. Pavyzdžiui, leidžiant bibliografinę rodyklę „Chemija ir cheminiai procesai Tarybų Lietuvos liaudies ūkyje“ (V., 1960), biblioteka neturėjo atitinkamų specialistų, galinčių ją redaguoti. Čia į pagalbą atėjo universiteto dėstytojai doc. V. Kaikaris, prof. K. Daukšas, prof. J. Dagys, doc. A. Kaušpėdas, doc. L. Jasinskas, doc. J. Kudaba; ruošiant bibliografinių žinių minimumo programą, aktyviai dalyvavo bibliotekininkystės katedros dėstytojai V. Žukas, V. Lyrovas ir kt.

Svarbus bibliografijos skyriaus darbas yra atskirų mokslo darbuotojų, katedrų ir organizacijų informavimas apie bibliotekos naujai gaunamą li-

teratūrą. Tuo tikslu nuo 1949 m. iš pradžių po kartą, vėliau po du kartus per mėnesį išleidžiamas naujai gautos tarybinės literatūros biuletenis ir kol kas nereguliariai — naujai gautos užsienio literatūros biuletenis. Biuletenuose po aprašo nurodomas knygos šifras, kad skaitytojas galėtų užsisakyti literatūrą betarpiškai iš biuletenio, nesinaudodamas katalogais. Į biuletenius įtraukiamos knygos, tęstiniai leidiniai, monografijos ir aktualesni autoreferatai. Tarybinės literatūros biuletenis spausdinamas mašinėle po 5 egz. ir išskirstomas į skaityklas, o vienas numeris dalimis išskirstomas fakultetų bibliotekoms pagal jų profilį. Užsienio literatūros biuletenis spausdinamas rotatoriumi ir siunčiamas į kiekvieną katedrą bei į stambesnes Lietuvos TSR bibliotekas. Be to, apie naujai gautas knygas skelbiama daugiatairaziame laikraštyje „Tarybinis studentas“. Ateityje planuojama, be minėtų biuletinių, kas savaitę siųsti trumpas mašinėle rašytas informacijas apie naujai gaunamą literatūrą siaura, katedrai aktualia, tematika į pačias katedras.

Be biuletinių, biblioteka praktikuoja ir individualią einamąją skaitytojų informaciją apie gaunamą ir išeinančią literatūrą juos dominančia specialia tematika. Tokia informacija siunčiama septyniolikai taškų (atskiriems mokslo darbuotojams ir kai kurioms katedroms — bibliotekininkystės, sporto, rusų k. ir kt.). Informacija siunčiama kortelių pavidalu, kad kiekvienas ją gaus dėstytojas galėtų susidaryti pagalbinių kartoteką.

Skaitytojai savo atsiliepimuose dėkoja bibliografijos skyriui už jo teikiamą kvalifikuotą pagalbą jų moksliniuose darbuose. Tokių atsiliepimų yra iš kai kurių Tarybų Lietuvos ir užsienio mokslinių įstaigų, kurios naudojosi bibliografijos skyriaus paslaugomis (Filologijos mokslų daktaras docentas V. Oțomanovskis, medicinos mokslų kandidatas F. Rafes iš Dnepropetrovsko, B. Vileišytė iš Varšuvos, Kauno Architektūros institutas ir kt.).

Bibliotekos viduje darbuotojai susipažįsta su nauja bibliotekine-bibliografinė literatūra, ruošdami bibliografinės apžvalgas.

Bibliografinės apžvalgos organizuojamos reguliariai kas mėnesį. Jos esti — teminės ir naujų knygų (pakaitomis). Apžvalgas ruošia iš anksto numatyti bibliotekos įvairių skyrių darbuotojai, profsąjungos gamybiniam sektoriui drauge su bibliografijos skyriumi aptarus temą ir atrinkus svarbesnę literatūrą. Teminėms apžvalgoms parenkami tie darbuotojai, kurių darbas susijęs su apžvalgos tema. Tuo būdu apžvalgos gilina darbuotojo specialybės žinias ir įgalina jį giliau sieti literatūroje keliamus klausimus su bibliotekos gyvenimu. Knygų naujienų apžvalgos bibliotekininkams turi supažindinti juos su bibliotekoje gaunama specialybės literatūra. Dėl to bibliotekininkas, kuris ruošia apžvalgą, pirmiausia peržiūri naujienas, atrenka aktualesnes savo bibliotekai, jas detaliau apibūdina. Vėliau peržiūri tuo klausimu išėjusią literatūrą, kurios negauna biblioteka, ir apie ją tik informuoja darbuotojus.

Labai svarbi skaitytojų informacijos priemonė yra bibliotekos organizuojamos parodos. Parodos yra ruošiamos naujai gautų knygų ir teminės, skirtos visuomeniniams-politiniams ir istoriniams įvykiams.

Pastovios naujai gautų knygų parodos centrinėje bibliotekoje yra 4 taškuose: abonemente, bendrojoje skaitykloje, mokslo darbuotojų skaitykloje ir

bibliografijos skyriuje; tokios pat parodos organizuojamos ir fakultetuose. Naujai gautų knygų parodos keičiamos kas 10 dienų.

Kasmet organizuojama 34—45 teminės parodos, kurių tarpe iš paskutinių galima paminėti parodą, suruoštą Vilniaus Kraštotyros muziejuje, skirtą Vilniaus Valstyb. V. Kapsuko v. universiteto 380 metų įkūrimo ir 40 metų atkūrimo jubiliejui paminėti. Joje buvo demonstruojama apie 1000 eksponatų — knygų, straipsnių, ikonografinės ir archyvinės medžiagos. Paroda respublikinėje spaudoje buvo plačiai ir teigiamai įvertinta¹⁵.

Didelės ir turiningos buvo parodos „Lietuvių jaunimas kovoje prieš fašistinį režimą“, „Tarybų Lietuvos dvidešimtmetis“, „Mokslas kovoje prieš religiją“ ir kt.

Be šio pobūdžio parodų, kasmet organizuojamos parodos į pagalbą bibliotekinių-bibliografinių žinių propagandai, būtent, „Kaip dirbti su knyga“, „Bibliografija į pagalbą skaitytojui“ ir kt.

Be minėtų įvairių informacinio darbo formų, bibliografijos skyrius dirba darba, turintį platesnės reikšmės. Nuo 1957 m. skyrius bendradarbiauja Lietuvos TSR knygų rūmų leidžiamame „Tarybinės liuanikos metraštyje“, tuo tikslu sekdamas 130 užsieninių periodinių leidinių ir visas gaunamas užsienines knygas. 1958 m. bibliografijos skyrius išleido jau minėtą „Vilniaus Valstybinio V. Kapsuko v. universiteto dėstytojų knygų ir straipsnių bibliografiją“, kuri turi ne tik žinybinę, bet taip pat ir informacinę reikšmę ir už universiteto ribų. 1960 m. drauge su Lietuvos TSR Liaudies ūkio tarybos Centrine mokslinė-techninė biblioteka universiteto bibliografijos skyrius išleido rodyklę „Chemija ir cheminiai procesai Tarybų Lietuvos liaudies ūkyje“, kurioje suregistruoti visi pokariniai iki 1958 m. chemijos mokslo veikalai ir medžiaga, liečianti cheminius procesus Lietuvos TSR pramonėje, žemės ūkyje, technikoje ir t. t.

Siuo metu skyrius ruošia tolesnį VVU darbuotojų knygų ir straipsnių bibliografijos leidinį (1957—1959 m.), rengiama spaudai lietuviškosios pokarinės antireliginės literatūros rodyklė, bibliografinės rodyklės apie senojo Vilniaus universiteto mokslininkus S. Jundzilą, J. Lelevelį ir kt. Septynmečio eigoje bus išleistos rodyklės apie J. Kairiūkštį, P. Pakarklį, I. Jonyną, D. Abramavičių, J. Vabalą-Gudaitį, A. ir J. Sniadeckius ir kt.

Universiteto bibliotekos fondai yra universalūs, jiė reguliariai papildomi kad ir nepilnu mokamuoju privalomuoju egzemplioriumi, ir tai patraukia kuo įvairiausių profesijų skaitytojus. Užklausimų, su kuriais jie kreipiasi į bibliografijos skyrių, įvairumas, žinoma, sudaro bibliografams sunkumų. Kai kuriais atvejais čia ateina į pagalbą Vilniaus mieste veikiančios specialiosios bibliotekos: Centrinė mokslinė-techninė biblioteka, LTSR Sveikatos apsaugos ministerijos Valstybinė mokslinė medicinos biblioteka ir kt., į ku-

¹⁵ Zr. Mačiulis R. Parodoje — keturi amžiai. — Literatūra ir menas, 1959, lapkr. 21; Stankūnas R. Senasis ir naujasis universitetas. — Vakarinės naujienos, 1959, lapkr. 20; Gustaitė J. Jubiliejinė paroda. — Tarybinis studentas (Vilniaus un-tas), 1959, gruod. 3; Массарская Ф. О чем рассказывают экспонаты. — Советская Лятва, 1959, 21 ноября.

rias siunčiami skaitytojai su siaurais, jų profilį atitinkančiais užklausimais. Nemažą koordinuojamąjį darbą atlieka ir V. I. Lenino v. bibliotekos leidžiama godyklė «Информационный указатель библиографических списков и картотек, составленных библиотеками Советского Союза», kurią sudarant bendradarbiauja ir mūsų biblioteka. Jos dėka su eile bibliotekų ir kitų mokslinių įstaigų (Petrozavodsko Valstyb. universiteto fundamentalinė biblioteka, Novosibirsko srities biblioteka, Čuvašijos Pedagoginio instituto biblioteka ir kt.) pasikeista bibliografijos sąrašais ir tuo išvengta darbo dubliavimo. Tačiau šitaip spręsti koordinavimo klausimą nepakanka. Pagrindinis universitetų bibliotekų darbo koordinavimas turi vykti su fakultetų bibliotekomis, tačiau tai dažnai neįmanoma, kol jose nėra bibliografų etatų. Pagrįstai bibliotekos vadovybė rūpinasi gauti bibliografų etatų fakultetų bibliotekose. Toks darbo koordinavimas žymiai sustiprintų bibliografinio darbo ryšius su universiteto mokymo-auklėjimo darbu, sudarytų galimybę kvalifikuotai tvarkyti pagalbinį aparatą ir teikti bibliografinę informaciją studentams ir dėstytojams.

Bibliografijos skyrius turi sunkumų su pagalbinio fondo komplektavimu. Viena, trūksta patalpų, antra, komplektuojant fondą bibliotekinę metodiką ir knygos istoriją liečiančia medžiaga, smarkiai apribojamas jo komplektavimas informacine, o kartais net ir bibliografinė medžiaga. Pavyzdžiui, bibliografijos skyrius negauna referatyvinių žurnalų, labai silpnai sukomplektuoti partijos ir vyriausybės nutarimų rinkiniai, statistikos leidiniai ir t. t.

Trumpai apžvelgus Vilniaus Valstyb. V. Kapsuko v. universiteto Mokslinės bibliotekos bibliografinį-informacinį darbą, galima padaryti išvadą, kad biblioteka visais laikais jį vertino ir skaitytojams visada stengėsi visapusiškai padėti. Šio darbo raida atitiko bendrąją istorinę bibliotekų bibliografinio darbo raidą, kartais užimdama net pirmaujančią vaidmenį kitų to tipo bibliotekų tarpe (bibliografijos pagrindų dėstymas senajame universitete, bibliografijos skyriaus atidarymas 1935 m. ir t. t.). Tarybinis laikotarpis ne tik iš esmės pakeitė informacijų turinį, bet ir bibliografinio-informacinio darbo formas. Bibliografinė informacija tapo esmine ir neatskiriama bibliotekos darbo dalimi. Bibliografijos skyriaus darbuotojai gerai supranta uždavinius, kuriuos kelia jiems partija ir vyriausybė, kurie nurodyti septynmečio plane, ir yra pasiryžę juos įgyvendinti.

Vilniaus Valstyb. universitetas
Mokslinė biblioteka

[teikta
1961 m. kovo mėn.

СПРАВОЧНО-БИБЛИОГРАФИЧЕСКАЯ РАБОТА НАУЧНОЙ БИБЛИОТЕКИ ВИЛЬНЮССКОГО УНИВЕРСИТЕТА

А. ЮРЧЮКОНЕНЕ

Резюме

В статье освещается развитие справочно-библиографической работы Научной библиотеки от начала XIX века до современного периода, дана характеристика отдельных этапов, причем основное внимание уделяется анализу справочно-библиографической деятельности советского периода.

Справочно-библиографическая работа университетской научной библиотеки освещается в связи с общим уровнем библиографического дела в тот или иной период. Положительным моментом в деятельности библиотеки в ее справочно-библиографической работе в 1803—1832 гг. явилось составление книжных каталогов библиотеки, преподавание основ библиографии студентам. Важным событием было открытие библиографического отдела (в 1935 г.), явившегося первым подобным отделом в польских библиотеках такого типа.

В советский период число библиографов отдела увеличилось в 5 раз, до 20 тысяч томов вырос фонд библиографического отдела, организован подсобный аппарат в виде различных картотек.

Библиографический отдел информирует читателей о новых книжных поступлениях, отвечает на тематические запросы читателей, собирает материалы по истории университета, составляет тематические библиографические указатели. Библиографическая работа стала одним из основных участков деятельности Научной библиотеки.